

Byly to ovšem překlady z celého repertoáru nejzávažnější umělecky, programově i jazykově: Shakespearův *Makbeth*, Schillerovi *Loupežníci* (obojí 1786) a Gotterův melodram *Medea* (1787). Zdá se, že filolog K. I. Thám, autor první česky psané *Obrany jazyka českého proti zlobivým jeho utrhačům...* (1783) a prvního německo-českého slovníku, zaujímal v okruhu „vlastenců z Boudy“ postavení jakéhosi ideového vůdce a jazykového rádce, zatímco jeho mladší bratr, který byl divadelníkem tělem i duší, byl vedoucí postavou českého divadla v umělecky tvůrčím smyslu.

Otakar Theer

/1880-1917/

Básník, dramatik, prozaik; jeho básnické dílo vychází z dědictví 90. let, z ovzduší romantické rozpolcenosti a deziluze, jež je u Theera založena na příkrém rozporu zjištěné smyslovnosti a intelektuální skepse. Theer je básníkem vypjatého individualismu, vědomě opřené o iracionální voluntaristickou filozofii; je plně soustředěn k zápasu o vlastní osobnost, který postupně promítá do metafyzické roviny, a v posledních dílech dospívá k idealistickému kultu titánského jedince, který zápasí s daným lidským a přírodním řádem.

Otakar Theer se narodil 16. 2. 1880 v Černovicích, hlavním městě tehdejší Bukoviny (dnes v Ukrajinské SSR). Jeho otec byl důstojníkem tamější posádky; oba rodiče pocházeli z Nymburka, matka z bohaté a vlivné statkářské rodiny. Otec zemřel brzy po synově narození; chlapec vyrůstal až do deseti let v prostředí matčiny rodiny v Nymburce, které mělo – spolu s povoláním otcovým, jež Theera od dětství silně přitahovalo – rozhodný vliv na utváření jeho povahy i světového názoru. R. 1910 se matka se synem přestěhovala do Prahy. Zde Theer vystudoval klasické gymnázium; soukromě studoval francouzštinu a francouzskou literaturu, která se stala jeho trvalou zálibou (a v pozdějších letech i předmětem jeho referentské i překladatelské činnosti). Od časných studentských let soustavně sledoval současnou literární produkci, zejména symbolistickou a dekadentní, jež ovlivnila i jeho rané literární pokusy. Ještě jako sedmnáctiletý gymnazista publikoval časopisecky první verše (pod pseudonymem Otto Gulon v Salónu odmítnutých). Tehdy také navázal první literární kontakty, mj. s F. X. Šaldou a s jeho okruhem. Šaldovým prostřednictvím se stal spolupracovníkem Literárních listů a Lumíra; Lumír zůstal (vedle České revue a Přehledu) jeho hlavní literární tribunou i v pozdějších letech jako orgán literárního odboru Umělecké besedy, na jehož činnosti se Theer též aktivně podílel. Po maturitě r. 1899 se Theer zapsal na právnickou fakultu,

ve čtvrtém semestru přestoupil na filozofii. R. 1906 promoval z všeobecných dějin a srovnávacích literatur a nastoupil místo úředníka v Univerzitní knihovně, které zastával do konce života. Před válkou se dočasně sblížil se skupinou kolem Almanachu na rok 1914, k jehož iniciátorům patřil. Zemřel po těžké nemoci uprostřed války, brzo po premiéře své první a jediné hry, 20. 12. 1917.

Theer je vrstevníkem šrámkovské generace, v mnohém ohledu je však jejím přímým antipodem: nesdílí její zaujetí předmětným světem ani sociálním zápasem, chybí mu bezprostřednost citového prožitku i impresionistický lyrismus. Debutoval sice (sbírkou veršů a básnických próz *Háje, kde se tančí*, 1897) ve znamení naturistického senzualismu, orientovaného po francouzském vzoru k antickému pohanství a programově protidekadentního, jeho chvála smyslů, země a milostné vášně však zůstává záležitostí čistě literární inspirace a nese – navzdory programu – všechny známky dekadentní umělosti a zemdlenosti z konce století. Už následující sbírkou *Výpravy k Já* (1900, přepr. 1914) hlásí se Theer k vlastnímu vzoru svého mládí O. Březinovi. Theerova druhá sbírka je introvertní, soustředěná k „tajemství vlastního nitra“, k romantickému sváru mezi smysly a intelektem, jemuž chybí syntetizující prvek: zneklidněn metafyzickým tajemstvím bytí, jež mu zůstává nedostupné, hledá naplnění v senzaci sexu, které vyústí v bludný kruh dekadentního satanismu a erotické deziluze. Také metaforika Theerovy druhé sbírky potvrzuje jeho závislost na symbolistně dekadentní škole; veršová forma tu kolísá mezi pravidelnou metrickou strofou a volným, respektive uvolněným veršem, jímž Theer předjímá svůj pozdější iktický systém.

K poezii se Theer znovu vrací po jedenáctiletém odmlčení, vyplněném převážně tvorbou kritickou a prozaickou (soubor třinácti próz na motivy erotického pesimismu *Pod stromem lásky*, 1903). Básnické sbírky *Úzkosti a naděje* (1911) a *Všemu navzdory* (1916) znamenají návrat k základní problematice *Výprav k Já*: svár smyslů a intelektu, ducha a hmoty je tu však povýšen do metafyzické roviny, dostává smysl mravního zápasu za dosažení absolutní svobody ducha. Tento zápas o vymanění z pout „mrtvé hmoty“ je spojen s kultem samoty, s aristokratickým odporem k davu a ke všemu, co básníka poutá k pozemskému životu a k lidem. Až na ojedinělé výjimky, inspirované problematikou národního osudu (básně *Návrat a Mé Čechy*), zůstává Theerova poezie na půdě ryzího subjektivismu, ba solipsismu, který v závěrečných číslech poslední sbírky (*Golgota; Žiji s Bohem a s bohy*) dospívá ke kultu nadčlověčství a k sebezbožnění; současně je však tato sbírka svědectvím o hledání nadosobní síly, která přemáhá časnost strastiplného hmotného bytí. V úsilí o dramatickou poezii, jež by nepřipomínala „mandolínovou hudbu tiché pohody, nýbrž elementární zdroj, v němž plynou a v němž zápasí o bytí či nebytí nejhlubší konflikty dnešního člověka“, se Theer setkává s předválečnou modrou kolem Almanachu na rok 1914; akceptuje její dynamickou koncepci poezie i její

programový požadavek volného verše, k jehož teoretickému obhájení i praktické realizaci sám podstatnou měrou přispěl. Z myšlenkových popudů, ostatně značně různorodých, jež se tu setkávají, jej inspiroval především bergsonismus (vedle staršího vztahu k filozofii Nietzsche a Schopenhauerově) svou představou tvořivého duchovního proudu a svým důsledným dualismem. Prakticky nedotčen zůstal Theer civilní a civilizační, a zejména kolektivistickou tendencí předválečné moderny. Motivicky čerpá i nadále hlavně ze světa antiky a křesťanství a jeho obraznost, usilující o dynamiku, dramaticčnost a strohou výraznost, se stále pohybuje – v souladu s tematickým zaměřením jeho poezie – více v oblasti obecných symbolů, zprostředkujících vnitřní postoje a metafyzické pojmy, než v rovině konkrétní předmětnosti.

I jejvýraznějším pokusem o objektivaci básníkovy zápasu o svobodu ducha je dramatická báseň *Faethón* (prem. 1917). Faethónova vzpoura proti bohům je obrazem titánského odboje proti danému řádu tohoto světa, symbolem odvěkého lidského snu o svobodě, vždy znovu ztroskotávajícího. Patos odboje, pochopený v dobovém kontextu první světové války velmi aktuálně, vychází i tady ze základní idealistické, voluntaristické koncepce, v jejímž duchu básník interpretuje antický motiv jako zápas svobodné vůle s mechanickými hmotnými silami. Přesto naznačilo toto dílo, kterým se Theer poprvé dostal z uzavřeného kruhu zápasů a svárů ryze subjektivních, nové možnosti tvorby; ty mu však bylo odepřeno realizovat.

Anna Maria Tilschová

/ 1873 - 1957 /

Prozaička, přední představitelka mladší vlny české realistické prózy prvních desetiletí našeho století, která je soustředěna k zobrazení soudobého měšťanstva a narůstajících rozporů uvnitř buržoazní společnosti. Od obrazu „starých rodin“, na jejichž sociálním a mravním rozkladu analyzuje úpadek celé třídy, dospívá Tilschová postupně k zobrazení zápasu o překonání individualistického životního postoje vnitřním mravním přerodem a k zobrazení lidové kolektivity jako nositele sociální obrody.

A. M. Tilschová se narodila 11. 11. 1873 v Praze. Vystudovala Vyšší dívčí školu a pak navštěvovala jako mimořádná posluchačka filozofickou fakultu v Praze. Většinu svého života strávila v rodném městě, odkud podnikla několik zahraničních cest po Evropě i do USA. Ve 20. letech krátce redigovala ženské časopisy *Lada* a *Nová žena* a sociálně demokratické *Pestré květy*. Před druhou světovou válkou byla též předsedkyní Penklubu.